

O EXPERIENȚĂ INEDITĂ: STUDIEREA ȘI CONFEȚIONAREA CĂCIULII TRADIȚIONALE LA ORELE DE EDUCAȚIE TEHNOLOGICĂ

CZU: 37.035.3+391:687.44

<https://doi.org/10.52673/18570461.22.1-64.17>Doctorandă **Tatiana BÎZGU**E-mail: tatianabizgu73@mail.ruORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6503-6480>

Universitatea Liberă Internațională din Moldova

A NEW EXPERIENCE: STUDYING AND MAKING THE TRADITIONAL HAT DURING TECHNOLOGY EDUCATION LESSONS

Summary. The article provides an analysis of the research on the traditional yearling hat, which has an important place in the folk costume of the Republic of Moldova and Romania, being part in the scenic contemporary and everyday clothing. There were presented the literature sources in the area of traditional costume and the fields in which this item was a rich source of inspiration. The article emphasizes the experience of the technological education lessons devoted to the traditional hat, the peculiarities of this craftwork, consequently being highlighted the role of traditional art and cultural heritage in the education of the younger generations in the conditions of globalization and preservation tendencies of the national identity.

Keywords: leather processing, craftwork, ancestral techniques, education, traditional dress.

Rezumat. Articolul oferă o analiză a cercetărilor privind căciula tradițională de cârlan, care ocupă un loc important în portul popular din Republica Moldova și România și face parte din vestimentația contemporană scenică și cotidiană. Este prezentată literatura pe tema abordată și domeniile în care această piesă a constituit o bogată sursă de inspirație. Este pusă în valoare experiența desfășurării orelor de educație tehnologică consacrate căciulii tradiționale și particularităților acestui meșteșug, în consecință se evidențiază rolul artei tradiționale și al patrimoniului cultural în educația tinerii generații în condițiile globalizării și tendințelor de păstrare a identității naționale.

Cuvinte-cheie: prelucrarea pieilor, meșteșug, tehnici strămoșești, educație, portul tradițional.

INTRODUCERE

Costumul popular este un document de cultură material și spiritual încifrând un limbaj purtător de mesaj artistic. Deși sub aspect decorativ se diferențiază de la o zonă etnografică la alta, portul popular moldovenesc constituie o unitate etnoculturală care s-a transmis din fondul arhaic autohton, de la străbunii noștri daci prin perioada feudală până în contemporaneitate [1, p. 73].

Fondul lexical de bază al terminologiei portului popular este comun atât pentru locuitorii Munteniei, Olteniei, Transilvaniei, Bucovinei, Moldovei, inclusiv Basarabiei, cât și ai altor regiuni românești. În portul bărbătesc, alături de noțiunile cămașă, bundiță, pieptar, ițari, suman, cojoc, ciubote, opinci figurează și piesa vestimentară căciula. Multe dintre aceste denumiri sunt amintite în documentele domnitorilor valahi și moldoveni, în actele boierești, începând cu sec. XIV–XV. Cu toate că domnitorii interziceau orașenilor și țăranilor să poarte haine și podoabe boierești, totuși avea loc un proces continuu de preluare a acestora de către funcționarii și slujitorii de curte, iar apoi de către locuitorii urbelor și

satelor. La aceste piese se referă ilicul, calpacul, fesul ș.a. Exista și un proces invers: unele elemente de port tradițional erau preluate în vestimentația boierimii: cușmele, bundițele, chimirele, brăiele etc. [2, pp. 33-35].

Precizăm că în anii '40 ai secolului al XIX-lea în localitățile din Basarabia, inclusiv în orașe, oamenii purtau straiete confecționate în gospodăriile lor. Și astăzi, în sec. al XXI-lea, se poartă unele piese din portul tradițional: cămăși, bundițe, pălării din paie și căciuli de miel [3, p. 140].

Pornind de la faptul că educația este o componentă esențială a „procesului de identificare, valorificare, păstrare și transmitere a cunoștințelor și aptitudinilor, de conștientizare a valorilor transmise de patrimoniul etnografic” [4, p. 116], autorul articolului a generalizat informația privind căciula tradițională din Republica Moldova și, sub semnul păstrării și valorificării patrimoniului etnocultural, a elaborat și predat un ciclu tematic de ore de educație tehnologică. În cadrul acestor lecții au fost prezentate materialele și instrumentele, croiul, tehnicile de executare, datele despre activitatea meșterilor populari din domeniu care practică acest

Figura 1. Dacii în căciuli țuguiate pe metopele Columnei lui Traian [8].

meșteșug în prezent și realizează căciuli prin tehnici tradiționale. Or, ca element al portului bărbătesc, căciula continuă să fie purtată și de sărbători tradiționale, și în viața cotidiană, iar lecțiile teoretice și practice pe tema respectivă au avut scopul de a iniția, a anima și menține interesul tinerilor față de tradițiile strămoșești.

O sursă valoroasă pentru tematica abordată, dar și pentru alte teme importante privind portul și cultura populară reprezintă lucrările cercetătorilor, etnografilor, călătorilor din țările străine și din țara noastră: A. Alexianu, A.-M. del Chiaro Fiorentino, M. Bitcă, L. Boga, C. Bucur, Varvara Buzilă, H.-M. Formagi, Z. Mihail, A. Nanu, G.T. Niculescu-Varone, G. Onoiu, I. Paliț-Palade, E. Pavel, G. Roșu, M. Magiru, I. Opriș, E. Secoșan, P. Petrescu, A. Smerechinsch, V. Țurcanu-Ciobanu, N. Tcacenco, A. Bogdan, V. Zelenciuc, N. Kalașnicova, F. Bobu Florescu, N. Bondariuc, D. Covalciuc, T. Bujorean, M. Ciocanu, D. Dascălu-Ișfanoni, M. Dragnea, E. Postolachi, L. Florea-Donica, H.S. Ilea, Zinovia Șofranschi ș.a. Dr. Varvara Buzilă a consacrat acestei piese un studiu aparte: *După cap – și căciulă. Căciula de cărlan în strategiile identitare*, în care a prezentat modul în care căciula tradițională a devenit un simbol național al țării noastre [5].

De menționat că în toate culturile acoperământul capului desemna statutul social al persoanei. Dominanța figurii umane – cel mai înalt punct al corpului, este „locul de afișare al însemnelor prestigiului, adică al puterii” [6, p. 26]. Căciula tradițională din Republica Moldova și România este remarcată pe metopele Columnei lui Traian. Pe cap, nobilii (pileati) purtau o căciulă țuguiată din blană sau pâslă, pe când poporul de rând (comati) umbla cu capul descoperit [7, p. 59] (figura 1).

O valoroasă confirmare a păstrării costumului popular în forme nealterate azi constituie frescele monumentelor istorice. Un prețios izvor de informații pentru studiul vestimentației din secolele XVIII–XIX sunt tablourile în ulei ale lui Teodor Amman, Nicolae Grigorescu, Constantin Stahi, Ludovic Stawski, Ema-

Figura 2. Formația „Zdob și Zdub” în Marea Finală Eurovision 2011 [9].

nuel Bardasare, lucrările lui Carol Popp de Szathmary. Portul tradițional a constituit o sursă de inspirație pentru artiștii Michel Bouquet, Auguste Raffet, Charles Drussault, Matisse ș.a.

Bărbații moldoveni erau identificați dintotdeauna prin purtarea căciulii de cărlan. Referințe la această piesă se conțin într-un șir de manuscrise consacrate Basarabiei, în creațiile scriitorilor și poezilor, căciula fiind parte din lucrările sculptorilor și designerilor (figura 2). Emblematic în această ordine de idei este personajul Guguță din poveștile lui Spiridon Vangheli, sub a cărui căciulă cam largă dăruită de tatăl său Guguță îi adună iarna pe copiii satului ca să-i apere de frig. Și tot în perioada sărbătorilor de iarnă căciula se dovedește a fi un atribut indispensabil în vestimentația semănătorilor și urătorilor. În bucătăria tradițională moldovenească și-a găsit loc tortul cu denumirea „Cușma lui Guguță”. Impresionantă a fost evoluția formației „Zdob și Zdub” la Concursul Muzical Eurovision în anul 2011, căciulile purtate de artiști, de formă și dimensiuni memorabile, constituind o piesă cu totul specială în ansamblul lor vestimentar (figura 3).

CĂCIULA CA PIESĂ DISTINCTIVĂ A PORTULUI ROMÂNESC, ANCORATĂ ÎN ACTUALITATE

În studiul lui K. Tarantaev consacrat descrierii așezării Unțești, județul Iași, din provincia Basarabia aflăm că bărbații purtau cușmă de oaie și iarna, și vara [10]. Etnograful V. Zelenciuc în lucrarea *Costumul național moldovenesc* preciza că bărbații, potrivit obiceiului, nu părăseau casa fără capul acoperit. La sărbători tinerii practicau să decoreze pălăriile cu panglici, flori și pene de păun [11, p. 105]. V. Țurcanu, în lucrarea *Costumul: Tradiție și modernitate*, menționează că iarna bărbații purtau căciuli din pielicele de miel, negre sau brumării, țuguiate, cu fundul „înăuntru”, „la rotund”. Căciula țuguiată având forma alungită,

se purta cu vârful înclinat într-o parte sau pe spate. Căciula mocănească avea fundul mai larg decât baza.

La începutul secolului al XX-lea apar șlepcile cu cozoroc. Bărbații pe timp de ploaie, vânt, ger, puneau deasupra cușmei și gluga. Mărturii despre originea acestei piese oferă celebrul monument istoric din epoca dacilor – Columna lui Traian. În diferite scene îi vedem pe daci purtând glugă [12, pp. 71-87]. În *Manuscrise inedite din sec. al XIX-lea privind eticheta vestimentară populară* se menționează că la 72 de ani de la anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru de către Imperiul Rus, populația autohtonă „înlocuia puțin câte puțin portul național cu cel rus”. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea, portul tradițional mai era respectat doar de către bătrâni și de către grupuri profesionale. Portul cotidian al bărbaților îl constituia cușma de oaie, dar la sărbători, flăcăii și cei mai tineri dintre bărbații căsătoriți purtau pălării [13, pp. 153-154].

În multe cazuri înălțimea căciulii indica statutul social al purtătorului. Varvara Buzilă în lucrarea *Arta tradițională din Republica Moldova* menționează că la sărbători căciulile erau împodobite cu flori, panglici și mărgelile colorate. La nord și în centru se purta în special căciula neagră sau brumărie, iar la sud – cafeenie sau albă. Căciula înaltă, țuguiață se numea și țurcănească. „Mazilii, răzeșii și alți bărbați mai înstăriți purtau pălării de fetru, iar vara toți ca unul își apărau capul de razele soarelui cu răcoritoarele pălării de paie. Până în mijlocul secolului XX, în fiecare localitate se făceau pălării de paie” [14, pp. 198-199]. Aceeași autoare, Varvara Buzilă, în ghidul practic *Costumul popular din Republica Moldova* scrie despre căciulile albe că acestea „apar în portul copiilor, probabil, pentru a-i pune în valoare. Fotografii arată o arie destul de extinsă a căciulii albe care rămâne singulară” [15, p. 29].

În perioada sovietică, în mediul intelectualilor basarabeni se purtau căciuli tradiționale. Concludentă în acest sens este fotografia istoricului și criticului literar din Republica Moldova Vasile Coroban, surprins într-o cușmă țurcănească brumărie.

Acoperirea capului la bărbați era supusă unor reguli cu diferite semnificații în cadrul vieții sociale. Cea mai veche formă de acoperământ constituie căciulile lucrate din blană de oaie, mai rar și de capră. De cea mai largă circulație a fost căciula țuguiață, care este generală și tipică pentru portul tradițional din toată țară. Mai înaltă sau mai joasă, ea își modifică volumul și forma în funcție de cum este așezată: cu vârful lăsat liber, țuguiaț, întors pe o parte, îndesat egal sau orientat spre spate. Variantele formei pentru căciula țuguiață și căciula retezată pentru diferite zone ale României sunt prezentate în lucrarea lui H.-M. Formagi *Portul popular din România*. Zona purtătorului, statutul social,

categoria de vârstă erau remarcate prin diferite condiții: culoare, forma și modul de a așeza și purta această piesă [16, pp. 112-113]. În manuscrisul din anul 1848, semnat de A. Smerecinschi, aflăm că în județul Balta din stânga Nistrului căciulile de culoarea brumărie aveau o formă largă în partea de sus [6, p. 53].

Dintotdeauna strămoșii noștri s-au ocupat în gospodăria naturală cu prelucrarea pieilor și a lânii – torcând, țesând, cosând. Or, natura țării noastre este bogată în materie primă pentru confecționarea îmbrăcămintei. Din cele mai vechi timpuri blana animalelor sălbatice se utiliza pentru confecționarea pieselor vestimentare. Căciulile se realizau de către meșteri cojocari, care existau în fiecare sat. Pentru căciuli se foloseau pielicelele de miel negru, alb sau brumăriu. Cele mai potrivite erau pieile de miel de două săptămâni [17, p. 67]. În studiul *Arta decorativă populară a Moldovei* se dau un șir de detalii în acest sens: „Materialul pentru confecționarea căciulii este pielea unui miel de 3-4 zile. Pieile se prelucurează cu sare, se întind și se fixează cu ținte pe un lemn și se usucă. Soluția specială se pregătea din tărâțe de grâu și sare în care se înmuiau pieile timp de 9-10 zile, apoi erau curățite cu un cuțit și prelucrate cu argilă albă” [18, p. 18].

Date inedite despre creșterea oilor în Moldova și rasele de oi, ale căror piei erau folosite pentru confecționarea căciulilor tradiționale se conțin în lucrarea *Bessarabija. Strana-ljudi-hozjajstvo* (Basarabia. Țară-oameni-economia) a remarcabilului geograf și etnograf basarabean L. Berg (1876–1950) [19, pp. 205-206]. Din lucrarea lui A. Furtunje *Ovcevodstvo u Moldovy v XIX – nach. XX veka* (Oieritul în Moldova în sec. XIX – inc. sec. XX) aflăm despre creșterea oilor în zona de sud a Basarabiei: din 1843 până în 1853 numărul capetelor de oi în această zonă a crescut de la 800 de mii la 1 300 de mii de capete [20, p. 15].

Și în zilele noastre în această zonă a Republicii Moldova se cresc oi și se prelucurează piei. Unul dintre meșteșugari este Constantin Cojan din satul Colibași, raionul Cahul, care se ocupă de prelucrarea pieilor și confecționarea obiectelor din blană: bundițelor, cojoacelor și căciulilor tradiționale. Toate obiectele sunt realizate manual cu mare iscusință respectând tehnologia tradițională. Această meserie a învățat-o de la tatăl său, care a studiat tehnologia prelucrării pieilor la Galați la o școală de ucenici în anii '30 ai secolului XX. Meșterul folosește tehnici strămoșești, iar forma cușmelor se păstrează datorită croiului arhaic și calapodului moștenit de la tata, care îl primise în dar de la învățătorul său. După cum mărturisește meșterul cojocar, „Acest calapod are mai mult de optzeci de ani. La mine, ca la un urmaș de cojocar formele căciulilor tot așa se fac”. În ultima etapă a confecționă-

Figura 3. Orele de Educație tehnologică la Liceul Teoretic „Gheorghe Ghimpu” din satul Colonița, anul 2019 (foto: din arhiva autoarei).

rii căciulile se fixează pe calapoade și se scot la soare pentru obținerea formei necesare. În această meserie este important de folosit corect degetarul, precizează Constantin Cojan și povestește că tatăl său îl învăța să coase cu degetarul legat de deget, ca acul cojocăresc care are o formă specială cu trei muchii să intre mai ușor în piele. Meșterul obține pieile de la ciobanii pe care-i cunoaște. Folosește pieile de oaie țigaie din zonele de sud ale Republicii Moldova. Se prețuiesc mult și pieile de caracul, care se cresc la nordul țării. În zilele noastre pieile se prelucrează cu preparate chimice, dar pe timpuri erau prelucrate tradițional cu preparate naturale: tărâțe de grâu, borș, rădăcini de plante. Tradițional, până la căsătorie căciula se purta pe o parte, dar după cununie se așeza centrată simetric.

Este necesar de menționat că activitatea în domeniul meșteșugurilor artistice în Republica Moldova este reglementată în conformitate cu Legea privind meșteșugurile artistice populare. Această lege stabilește pentru cadrele didactice, membri ai Uniunii Meșterilor Populari, un supliment la salariul de funcție. Legea stipulează că Academia de Științe oferă instituțiilor și persoanelor particulare interesate servicii de consultanță în domeniul meșteșugurilor artistice. Obiectele de artizanat sunt ocrotite prin dreptul de autor, conform legislației naționale și convențiilor internaționale cu privire la proprietatea intelectuală la care Republica Moldova este parte [21].

O EXPERIENȚĂ DIDACTICĂ CU IMPACT EDUCAȚIONAL COMPLEX – ORELE DE EDUCAȚIE TEHNOLOGICĂ, CONSACRATE COSTUMULUI TRADIȚIONAL

În cadrul Liceului Teoretic „Gheorghe Ghimpu” și al Universității Libere Internaționale din Moldova, Catedra design, în anii 2014–2022 au fost desfășurate

seminare și ateliere de creație consacrate costumului tradițional din Republica Moldova. Elevii și studenții au studiat cămașa tradițională, au realizat păpuși în port tradițional, cu opinci și căciuli. În prezent se pregătește o serie de lecții teoretice și practice consacrate bundiței tradiționale. În cadrul acestor activități se explică diferența dintre obiectele de artizanat ce se comercializează azi și obiectele autentice, care corespund tradițiilor locale milenare dezvoltate în spațiul autohton. O atenție sporită se acordă cămășii tradiționale cu alțiță. Sunt studiate ornamentele și simbolurile folosite în arta tradițională. Modulul *Arta covorului* îi ajută pe elevi să aprecieze iscusința strămoșilor noștri și dezvăluie semnificația diferitor tehnici, culori și ornamente. În cadrul emisiunii „Ora suburbiei – Colonița” elevii și-au demonstrat creațiile realizate la orele de educație tehnologică: măștile confecționate în diferite tehnici pentru sărbători calendaristice de iarnă, obiecte realizate în cadrul modurilor *Arta olăritului*, *Arta acului* [22] (figura 3-4).

În cadrul orelor consacrate căciulii tradiționale a fost studiată o gamă largă de subiecte:

- realizarea pieselor tradiționale în gospodăriile țărănilor;
- istoria căciulii tradiționale;
- etapele confecționării căciulii tradiționale;
- selectarea materialelor potrivite pentru partea dinafară și partea dinăuntru a căciulii;
- luarea măsurilor pentru realizarea tiparului;
- realizarea tiparului, șabloanelor, croiului pentru diferite dimensiuni și forme (figura 7);
- instrumente speciale necesare (ace pentru blănuri și piei, degetare);
- confecționarea degetarului personalizat realizat manual din piele;
- cusături manuale speciale pentru blănuri și piei;
- îngrijirea și păstrarea obiectelor din piei și blănuri.

Figura 4. Croiul căciulii după calapodul regretatului căciular Victor Revuțchi din Colonița (foto: din arhiva autoarei).

Figura 5. Mihai Burciu: modalități de a purta căciula, anul 2019. (foto: din arhiva autoarei).

A fost demonstrat calapodul – o formă specială din lemn cu ajutorul căruia se obține forma perfectă a căciulii și cum forma calapodului se ajustează pentru a obține diferite mărimi. Acest calapod și piețelele de miel au fost dăruite de către soția regretatului căciular din satul Colonița Victor Revuțchi după plecarea sa în lumea celor drepți. Materialele oferite au permis desfășurarea lucrului practic. S-a atras atenția asupra modalităților de a purta căciula tradițională, acestea fiind demonstrate de către Mihai Burciu – conducătorul cercului etnofolcloric „Lăstărașii” din Colonița: în funcție de vârstă, stare socială, localitate; modul de a împodobi căciula cu panglici, flori, pene pentru ocazii speciale din viața omului; s-a explicat ce piese înlocuiau căciula în sezonul cald (figura 5).

Strategia patrimoniului cultural european pentru secolul al XXI-lea presupune încorporarea mai eficientă a curriculei școlare în domeniul patrimoniului [23, p. 17]. La nivel național instituțiile educaționale au nevoie de sprijin din partea instituțiilor care gestionează patrimoniul etnografic [21]. O decizie importantă în acest sens a fost adoptată pe 5 august 2015 de către Guvernul Republicii Moldova și Ministerul Culturii. Drept urmare, anual, în a patra duminică a lunii iulie, în Moldova este marcată Ziua Națională a Portului Popular, menită să contribuie la revenirea și promovarea tradițiilor și valorilor de port autentic, susținerea și crearea condițiilor pentru păstrarea și promovarea acestui tezaur, dezvoltarea capacităților de identificare, înțelegere, apreciere a meșteșugurilor tradiționale.

CONCLUZII

Lumea contemporană se confruntă, pe lângă altele, cu două provocări esențiale – globalizarea și păstrarea identității. Răspunsul la aceste provocări rezidă în felul cum este păstrat, valorificat și promovat tezaurul etnofolcloric al strămoșilor noștri. Ana-

lizând procesele culturale și etnografice din ultimele decenii conchidem că Republica Moldova merge pe calea redescoperirii și revitalizării valorilor materiale și spirituale ale neamului, populația manifestând interes vădit pentru purtarea pieselor vestimentare tradiționale. Căciula tradițională de cârlan are o istorie care vine din adâncul rădăcinilor neamului nostru, ea a devenit o piesă emblematică a portului bărbătesc din România și Republica Moldova prin care suntem recunoscuți. Bucură faptul că această piesă remarcabilă a intrat onorabil în modernitate și rămâne actuală nu numai pe scenă și de sărbători, dar apare frecvent și în viața cotidiană.

În cadrul orelor consacrate căciulii tradiționale elevii se familiarizează cu materialele, instrumentele, forma, culoarea, croiul, tehnicile de cusut și modul de a purta o căciulă tradițională. Tinerii au studiat tehnicile tradiționale de prelucrare a pieilor, au făcut cunoștință cu activitatea meșterilor specialiști din acest domeniu. Orelor dedicate artei tradiționale optează pentru conștientizarea și perpetuarea valorilor etnografice, pentru valorificarea tradițiilor strămoșilor noștri și cultivarea dragostei pentru aceste valori la tânăra generație. Cadrele didactice au obligația de a informa tinerii despre importanța valorificării patrimoniului și de a împărtăși cunoștințele privind meșteșugurile și arta tradițională.

BIBLIOGRAFIE

1. Pavel E. Studii de etnologie românească. Iași: Junimea, 1990. 247 p.
2. Zelenciu V., Kalașnicova N. Vestimentația populației orășenești din Moldova /sec. XV–XIX/. Ch.: Știința, 1993. 126 p.
3. Șărănuță Silvia. Cultura materială și spirituală a românilor din Basarabia sec. XIX–XX: Schițe și studii etnografice. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019. 354 p.
4. Ploșnița Elena. Considerații privind rolul patrimoniului etnografic în educație, in: Revista de Etnologie și Cul-

turologie. Vol. XXIX, 2021, pp. 116-121. [on-line] <https://doi.org/10.52603/rec.2021.29.16>, <https://ethnology.ich.md/wp-content/uploads/16.29.Plosnitsa.pdf> (consultat: 3.12.2021).

5. Buzilă Varvara. După cap și căciulă. Căciula de cârlan în strategiile identitare, in: Buletin Științific. Revistă de Etnografie, Științele Naturii și Muzeologie. Chișinău, 2008, vol. 7 (20), pp. 21-46.

6. Buzilă Varvara. Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic. Ch.: Reclama SA, 2011. 160 p.

7. Nanu A. Artă, stil, costum. București: Noi Media, Print, 2007. 306 p.

8. [on-line] <https://adevarul.ro/assets/adevarul.ro/MRI-image/2015/03/26/55144a67448e03c0fdf04164/646x404.jpg> (consultat: 10.03.2022).

9. [on-line] <https://eurovision.tv/story/a-fairy-tale-including-cosmic-antennae-for-moldova> (consultat: 10.03.2022).

10. Tarantaev K. Opisanie seleniya Untseshch', Yasskogo uezda. Opisanie naseleennykh punktov Bessarabskoy gubernii, Arkhiv Odesskogo Obshchestva Istorii i Drevnostey, Rukopisnyy otdel, Tsentral'naya nauchnaya biblioteka, Akademiya nauk Ukrainy, Fond V, vyp. 687, p. 4.

11. Zelenchuk V. Moldavskiy natsional'nyy kostyum. Kshn.: Timpul, 1985. 143 p.

12. Țurcanu-Ciobanu V. Costumul: tradiție și modernitate – valorificări. Ch.: Notograf Prim, 2012. 272 p.

13. Buzilă V. Manuscrise inedite din sec. al XIX-lea privind eticheta vestimentară populară, in: Revista de Et-

nografie, Științele Naturii și Muzeologie. Chișinău, 2007, vol. 7 (20), pp. 80-84.

14. Buzilă Varvara. Arta tradițională din Republica Moldova. Ch.: Cartier, 2018. 272 p.

15. Buzilă V. Costumul popular din Republica Moldova. Ghid practic. Ch.: Reclama SA, 2011. 160 p.

16. Formagiu H.-M. Portul popular din România. București: ARTIS, 1974. 340 p.

17. Pavel E. Portul popular moldovenesc. Iași: Junimea, 1976. 217 p.

18. Zelenchuk V., Livshits M., Khyunku I. Narodnoe dekorativnoe iskusstvo Moldavii. Kshn.: Kartya moldovenyaskie, 1968. 50 p.

19. Berg L.S. Bessarabiya. Strana-lyudi-khozyaystvo. Petrograd: Ogni, 1918. 244 p.

20. Furtune A. Ovtsevodstvo u moldavan v XIX – nachale XX v. Kishinev, 1989. 335 p.

21. Legea privind meșteșugurile artistice populare. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 84-86, 2003, pp. 6-11. [on-line] https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=27753&lang=ro (consultat: 14.03.2022).

22. Emisiunea „Ora suburbiei - Colonița”. Chișinău: Accent TV Projects. 2017. [on-line] <https://www.youtube.com/watch?v=LGXDnuaLxPY&t=465s> (consultat: 7.03.2022).

23. Strategia patrimoniului cultural european pentru secolul XXI. Consiliul Europei, 2017. 88 p. [on-line] <https://patrimoniu.ro/images/ST21-ROMANA.pdf> 9 (consultat: 14.03.2022).

Elena Pruteanu-Samburic. *Calea Lactee*, 2015–2016, tehnică de autor-pânză, 80 × 80 cm.